

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete

Grundnivå

Förskollärares roll i barns lek

En kvalitativ studie om hur fem förskollärare resonerar om sin roll i den barninitierade leken för att främja lärande

Författare: Sandra Martinsson och Josefine Ohlsson
Handledare: Sanna Bäcke
Examinator: Stina Jeffner
Ämne/huvudområde: Pedagogiskt arbete
Kurskod: PG2062
Poäng: 15hp
Examinationsdatum: 2019-01-23

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

HÖGSKOLAN
DALARNA

Abstract:

Syftet med studien är att öka kunskapen om förskollärares roll i den barninitierade leken med utgångspunkt i att främja barns lärande utifrån några förskollärares resonemang. Vidare är syftet att öka kunskapen om den barninitierade lekens betydelse för barns lärande. Vi har använt oss av kvalitativa forskningsintervjuer som datainsamlingsmetod för att besvara vårt syfte och fem förskollärare har intervjuats. Den tidigare forskningen lyfter förskollärares betydelse för kvalitén i barnens lek. Studien utgår från sociokulturell teori och resultatet har analyserats med hjälp av några centrala begrepp i denna teori. Studiens resultat visar att förskollärarna beskriver samspelet som grunden i barnens lek och lärande och det är också samspelet som styr när förskollärarna träder in i en lek respektive inte. Vid ett väl fungerande samspel står förskollärarna utanför leken medan om samspelet inte fungerar kan de gå in i leken på olika sätt. Det viktigaste enligt förskollärarna är att inträdandet sker på ett smidigt sätt. Förskollärarna kan gå in i leken genom att tillsammans med ett exkluderat barn ställa frågor till barnen i leken och på så sätt kan barnet få tillträde till leken. Resultatet visar också att förskollärares roll i leken för att främja lärande innefattar att skapa miljöer utifrån barnens intresse för att på så sätt skapa förutsättningar för lärande men också att förändra organisationen så att barnen kan leka längre stunder och samma lek i flera dagar. En av slutsatserna i studien är att förskollärarnas främsta roll i den barninitierade leken är att se till att samspelet och kommunikationen fungerar mellan barnen för att på så sätt främja lärande. Ur förskollärarnas resonemang om sin roll i den barninitierade leken framkommer det många olika sätt på *hur* detta kan ske, till exempel genom att vara en lekförebild.

Nyckelord: Lek, Förskola, Förskollärares roll, Samspel, Kommunikation

Innehållsförteckning

Inledning	4
Syfte och frågeställningar	5
Bakgrund	5
Historisk tillbakablick på lek i förskolan	5
Styrdokument	6
Lek och lärande	7
Avgränsning av lek i den här studien	8
Tidigare forskning	8
Betydelsen av lek.....	9
Förskollärares betydelse för barns lek.....	9
Förskollärares betydelse för barns lärande i leken.....	10
Barnens involvering av förskollärarna i sin lek.....	10
Teoretisk utgångspunkt	11
Sociokulturell teori	11
Samspel och kommunikation	11
Mediering.....	11
Den proximala utvecklingszonen och stöttning	12
Metod	13
Val av metod	13
Dubbellogg.....	13
Didaktiska frågor	14
Urval.....	14
Genomförande	15
Bearbetning av data.....	16
Forskningsetiska överväganden	16
Trovärdighet.....	17
Resultat	18
Förskollärares roll i leken	18
Träda in i leken för att främja relationer och lösa konflikter.....	18
Träda in i leken som lekförebild.....	20
Träda in i leken för att medvetet utveckla förmågor och begrepp	21
Orsaker till att inte träda in i leken	21
Förskollärares roll i utformandet av miljö och organisation	23
Sammanfattning av resultat	23
Diskussion	24
Metoddiskussion	24
Resultatdiskussion	26
Lekens och samspels betydelse för barns lärande	26
Förskollärarnas olika roller i leken för att främja lärande.....	28
Slutsats	29
Vidare forskning	30
Referenser	31
Bilagor	34
Bilaga 1 – Informationsbrev.....	34
Bilaga 2 – Intervjuguide.....	36

Inledning

Både läroplanen för förskolan (Lpfö 2018, s. 8) och forskarna Sandberg och Heden (2011, s. 323) menar att leken är viktig för barns lärande eftersom i leken kan barnen utveckla många olika förmågor, till exempel sociala förmågor. Lekens betydelse för barns lärande var något som Fröbel belyste redan på 1800-talet men det var först på 1900-talet som lekens betydelse nådde Sverige genom att Frøbels tankar införlivades i barnomsorgen (Lundgren 2014, s. 103). Idag ses leken som en stor del i barns liv och ska vara utgångspunkt för allt som sker i förskolan där förskollärarna har det övergripande ansvaret för att utbildningen följer läroplanens innehåll och mål för barns lärande och lek (Lpfö 2018, s. 8, 12, 19). Som förskollärare är det därför viktigt att ha kunskap om lekens betydelse för barns lärande men också hur förskollärares agerande kan påverka lärandet i leken.

I Singer, Nederend, Penninx, Tajik och Booms (2014, s. 1246) forskning framkommer det att barnens inlevelse i leken är som bäst när förskollärarna är delaktiga i leken, medan Aras (2016, s. 1179) resultat beskriver vikten av att som vuxen gå in i leken för att stödja barnen vid behov men med stor försiktighet om barnen inte bjudit in den vuxne. Förskollärarna vill undvika att påverka barnens redan påbörjade lek och därför går de sällan in i en lek vilket kan leda till att situationer för lärande uteblir (Pramling Samuelsson & Johansson 2009, s. 89–90). Läroplanen för förskolan (Lpfö 2018, s. 8) beskriver betydelsen av en närvarande och delaktig pedagog, både i och utanför leken, för att kunna förändra och skapa förutsättningar för relationer, samspel och lärande. Det som saknas i den tidigare forskningen och som läroplanen för förskolan inte beskriver är *hur* förskollärare konkret kan träda in i leken eller stå utanför utifrån att främja barns lärande och därför ser vi det som betydelsefullt att söka svar på *när, hur och varför* förskollärarna träder in i leken. Utifrån förskollärarnas resonemang om hur och varför de träder in i leken vill vi också söka svar på vilken betydelse den barninitierade leken anses ha för barnens lärande.

Utifrån tidigare verksamhetsförlagd utbildning har vi olika erfarenheter kring förskollärares förhållningssätt och agerande under den barninitierade leken som enligt oss är lek som barnen själva tar initiativ till och detta kommer att förklaras ytterligare längre fram i studien. Vi har sett många exempel där förskollärare är involverade och engagerade i barns lekar där de stöttar barnen och deras lek på varierande sätt. Det kan exempelvis vara att hjälpa ett barn in i leken eller tillföra inslag av fantasi för att föra leken framåt. Inslag av fantasi kan även tillföras genom

att förändra miljön utifrån barngruppen men under sökningen av tidigare forskning fann vi ingen specifik studie med relevans för oss som lyfte den fysiska miljöns betydelse för barns lek och lärande och därför är detta betydelsefullt att få veta mer om. Det finns få svenska studier gjorda i förskolan med fokus på förskollärarnas resonemang om sin roll i leken utifrån att främja barns lärande, därför ser vi det som betydelsefullt att genom studien öka kunskapen inom området.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att öka kunskapen om förskollärares roll i den barninitierade leken med utgångspunkt i att främja barns lärande utifrån några förskollärares resonemang. Vidare är syftet att öka kunskapen om den barninitierade lekens betydelse för barns lärande.

- Hur beskriver förskollärarna sin roll i den barninitierade leken utifrån att främja barns lärande?
- Vilken betydelse har den barninitierade leken för barns lärande utifrån förskollärarnas resonemang?

Bakgrund

I detta avsnitt presenteras en historisk tillbakablick på leken i förskolan och därefter beskrivs vad styrdokument, skollag och barnkonventionen uttrycker om lek. Vi presenterar även olika synsätt på lek och lärande och avslutar med en beskrivning av hur vi definierar begreppet lek i den här studien.

Historisk tillbakablick på lek i förskolan

Dagens förskola tar inspiration från Fröbel som var verksam under 1800-talet och han belyste lekens betydelse för barns lärande och hans verksamhet grundades i dessa tankar (Lundgren 2014, s. 102–103). Begreppet fri lek som används i svensk förskola i dag grundar sig i Frøbels tankar om lek (Engdahl & Ärlemalm-Hagsér 2015, s. 145) och han menade att leken var betydelsefull och glädjande för barnen och i leken har barnen möjlighet att ge uttryck för sina erfarenheter och upplevelser (Fröbel 1995, s. 55). Fröbel skapade lekgåvor för att främja barns lärande men för att lärande skulle kunna ske krävdes det att förskolläraren tog en aktiv roll med

barnen genom att följa barnen i deras lärande och välja ut kunskapsområden att sträva mot i lärandet (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2014, s. 24–25).

Tallberg Broman (2017, s. 20) menar att i början av 1900-talet kom Frøbels tankar till Sverige genom barnträdgårdarna och började påverka barnomsorgen. I barnträdgårdarna sågs både lek och lärande som betydelsefullt vilket var ett nytt synsätt på barns behov eftersom det tidigare enbart varit fokus på lärande och där leken inte fått tagit någon plats (Axelsson & Qvarsebo 2017, s. 48). Under 1970-talet förändrades synen på både barn och kvinnor då allt fler kvinnor började arbeta och krav ställdes då på att kunna lämna ifrån sig barnen under tiden som de arbetade. Detta bidrog till att förskolan fick en viktig plats i samhället och blev politisk aktuell. Ur politisk synvinkel blev förskolan en betydelsefull plats för att öka möjligheten för lika villkor för män och kvinnor i samhället men också för att alla barn skulle ha möjlighet till utbildning och omsorg oavsett socioekonomisk bakgrund (Tallberg Broman 2017, s. 28–29, 31). “Från den 1 juli 1996 har ansvaret inom staten förts från socialstyrelsen till skolverket” (Lundgren 2014, s. 106) och 1998 infördes förskolans läroplan och efter att den omarbetades 2010 blev det ökat fokus på lärande (Tallberg Broman 2017, s. 31). Sedan barnträdgårdarna kom till Sverige på 1900-talet och fram tills idag har leken haft en viktig roll inom förskolan (Tallberg Broman 2017, s. 36).

Styrdokument

Läroplanen för förskolan (Lpfö 2018, s. 6) är ett styrdokument som ska prägla förskolans arbete. FN:s konvention för barns rättigheter som vidare i studien benämns som barnkonventionen ska också ligga till grund för förskolans verksamhet (Lpfö 2018, s. 5). Barnkonventionen infördes 1989 av FN och innehåller 54 övergripande artiklar som är till för att alla barn ska få så trygg och bra uppväxt som möjligt (Barnkonventionen 2009, s. 11–13, 42). Läroplanen för förskolan från 2016 (Lpfö 98 2016, s. 6) lyfter lekens betydelse för barns lärande och att den ska ha stor plats i förskolan medan den nya läroplanen för förskolan (Lpfö 2018, s. 8) tydligare beskriver att leken ska vara utgångspunkt i förskolan eftersom att leken har fått ta större plats genom en rubrik och större stycke. Skillnaden är också att den nya läroplanen beskriver betydelsen av en närvarande och delaktig pedagog, både i och utanför leken, för att kunna förändra och skapa förutsättningar för relationer, samspel och lärande. I leken kan barnen utveckla många olika förmågor så som det sociala samspelet och sitt kreativa tänkande men för att detta ska ske

behöver barnen få möjlighet till att leka längre stunder ostörda (Lpfö 2018, s. 8). Även barnkonventionen lyfter att alla barn ska få leka i artikel 31 (Barnkonventionen 2009, s. 28).

Förskolan omfattas av skollagen (Lpfö 2018, s. 5) och i 8 kap. 2 § i Skollagen (SFS 2010:800) står det att "Förskolan ska stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg. [...]." Det är förskollärarna som har ansvar över att utbildningen följer läroplanens innehåll och mål om barns utveckling, lärande och lek i förskolan (Lpfö 2018, s. 8, 12, 19). Förskollärarna har också ansvar över att undervisningen anpassas till barnens intresse och behov så att lärandet kan ske på ett glädjefyllt sätt (Lpfö 2018, s. 15, 19).

Lek och lärande

Vygotskij (1995, s. 15) lyfter lek som betydelsefullt för barnens lärande och det är barnens upplevelser av omvärlden som berikar leken genom att barnen tillämpar dessa i sin lek. Barn kan i leken dels använda sig av reproduktiva handlingar som innebär att barnet agerar och tänker utifrån tidigare erfarenheter. Barnet kan också använda sig av kombinatoriska handlingar, vilket innebär att utifrån det som barnet har varit med om kan hen med hjälp av sin fantasi och kreativitet utveckla sitt tänkande framåt och bortom här och nu (Vygotskij 1995, s. 11, 13).

"Ju rikare en människas erfarenheter är, desto mer material förfogar hennes fantasi över." (Vygotskij 1995, s. 19). Som förskollärare blir det därför viktigt att ha en varierad och innehållsrik verksamhet där barnen får ta del av världen, verksamheten och materialet på olika sätt (Vygotskij 1995, s. 20). Leken är en viktig del för att barnen ska kunna lära sig nya saker och utvecklas. I leken kan barnen utvecklas både genom sig själv men framför allt tillsammans med andra genom att barnet kan behärska nya saker med hjälp av personerna i sin omgivning (Jensen 2013, s. 78).

Johansson och Pramling Samuelsson (2006, s. 21, 24, 56) menar att i utvecklingspedagogiken måste lek och lärande ses i relation till varandra då det inte går att se dem var för sig men att det bör finnas en medvetenhet i att lek kan ske utan att ett lärande sker och tvärtom. I explorativa samspel ses leken och lärandet ha lika stort värde och det är barnens tankar och idéer som driver situationen framåt men läraren har samtidigt ett mål och en medveten tanke med vad barnen ska lära sig. Utifrån lärarens mål om vad barnen ska lära sig kan hen stimulera barnen och omgivningen för att främja detta lärande. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014,

s. 196–197) lyfter också att det finns ett medvetet mål med vad barnen ska lära sig inom utvecklingspedagogiken och det är oftast fokus på olika ämneskunskaper som till exempel matematik, skriftspråk och naturvetenskap.

Engdahl och Ärlemalm-Hagsér (2015, s. 145–147) menar att leken karaktäriseras av att den är på barnens villkor, går bortom här och nu och sker tillsammans med andra och eftersom leken är det centrala i barnens liv vill pedagogerna gärna dra nytta av den för att främja barnens lärande. Författarna problematiserar dock begreppet fri lek då de menar att det kan bidra till att pedagogerna tror att de inte behöver vara närvarande, men det är av vikt att pedagogerna är nära barnen även om de inte är delaktiga i leken för att kunna se att alla barn är delaktiga och mår bra (Engdahl & Ärlemalm-Hagsér 2015, s. 145–146).

Avgränsning av lek i den här studien

Vår studie kommer att utgå från det som vi benämner som barninitierad lek vilket enligt oss är situationer där barnen själva tar initiativ till lek. Det kan vara allt från att barnen leker rollek till att de lägger pussel. Det handlar inte om situationer där förskollärare har planerat något och leder en lek, däremot kan förskollärare påverka och utveckla barnens lek på olika sätt. Anledningen till att vi valde att använda barninitierad lek och inte fri lek var för att vi anser att begreppet fri lek ger upphov till mycket tolkningar och frågor, exempelvis att förskollärares närvaro i en lek kan påverka om barnens lek ses som fri eller styrd av den vuxne. I studien kommer vi fortsättningsvis att benämna barninitierad lek som lek eftersom förskollärarna i studien under intervjuerna benämnde den barninitierade leken som enbart lek. Förskollärarna var medvetna om vilken lek vi syftade till att undersöka eftersom vi tidigare förklarat och diskuterat detta.

Tidigare forskning

I det här avsnittet kommer tidigare forskning att presenteras. Vi har använt oss av databaserna Summon, Eric Ebsco och Libris under våra sökningar av tidigare forskning. Sökorden som användes var: Samspel* förskola*, free play, children* play* teachers* och play importance. De vetenskapliga artiklar som vi använt oss av har avgränsats utifrån att artiklarna är granskade och att materialet inte är äldre än tio år. Vi valde att inte enbart avgränsa sökningen till forskning i Sverige eftersom det finns begränsad forskning inom vårt område.

Betydelsen av lek

Aras (2016, s. 1177,1181) forskning undersöker hur förskollärare agerar och tänker om sin roll i den fria leken med hjälp av observationer och därefter intervjuer med förskollärarna utifrån situationerna som skedde. Resultatet visar att observation av barns lek är ett sätt för förskollärarna att få syn på hur barnen lär sig och vad barnen behöver utveckla för att kunna främja lärande men det är viktigt att observationerna sker medvetet och skrivs ner. Barnens lek används som ett sätt att uppmärksamma hur barnen mår eftersom deras lekar speglar deras erfarenheter (Aras 2016, s. 1178). Sandberg och Heden (2011, s. 320,323) har studerat skolans verksamhet med hjälp av intervjuer och kommit fram till att när barnen leker använder de hela sin kropp vilket kan underlätta lärande. Leken anses utveckla värdegrundsfrågor och barnens språkkompetens och sociala förmågor vilket är betydelsefullt för barnen senare i livet (Sandberg & Heden 2011, s. 323–324).

Förskollärares betydelse för barns lek

Singers et al. (2014, s. 1233, 1236, 1246–1247) forskning har genom observationer undersökt hur förskollärare påverkar barns lek beroende på deras olika agerande. Resultatet visade att när förskollärarna samspelade med barnen i leken var barnens engagemang bäst. Dock var det sällan som förskollärarna var involverade i leken under en längre tid då behovet av att finnas tillgänglig för alla barn tog över. Aras (2016, s. 1180) forskning lyfter också att det var ytterst få av förskollärarna som deltog i barnens lek eftersom organisatoriska frågor tog över. En förklaring till det låga deltagandet i barns lek kan också bero på osäkerhet hos förskollärarna i att delta i leken (Aras 2016, s. 1182).

Pramling Samuelsson och Johansson (2009, s. 77, 81, 89) har genom observationer undersökt orsaker till varför förskollärare blir delaktiga i barns lek och menar att när förskollärarna har fokus på hela barngruppen och sällan leker med barnen kan det påverka relationen mellan barn och förskollärare negativt då barnen bara påkallar förskollärarens uppmärksamhet för att få hjälp med något. Däremot är det enligt Aras (2016, s. 1179) resultat viktigt att som vuxen vara försiktig med att gå in i barns lek utan en inbjudan från barnen. Det är dock av vikt att som vuxen gå in i leken när barnen ger uttryck för att behöva stöd till exempel om barnen berättar om saker som de inte är nöjda med eller om de på något sätt visar sitt missnöje (Aras 2016, s. 1179).

Förskollärares betydelse för barns lärande i leken

I Aras (2016, s. 1180–1181) forskning framkommer det att när förskollärarna inte är delaktiga i barnens lek påverkas barnen negativt genom att de inte får utmaningar av en vuxen som kan främja lärande. Att skapa situationer och aktiviteter som är anpassade till barnens behov och kunskapsnivå och som de själva kan styra över kan främja lärande (Sandberg & Heden 2011, s. 324). I Singers et al. (2014, s. 1243) resultat framkommer det att när förskolläraren är kring barnen och uppmärksam på deras lek kan hen stimulera barnen i leken. Ett exempel som beskrivs är när ett barn lägger pussel och förskolläraren växlar mellan att gå in och ut ur leken beroende på hur mycket hjälp barnet uttrycker att hen behöver. Däremot lyfter forskningen också negativa aspekter av att förskollärare samspelar med barnen under korta stunder när barnen leker då barnen fokuserar på förskolläraren vilket påverkar leken (Singer et al. 2014, s. 1244–1245).

Pramling Samuelsson och Johansson (2009, s. 89–90) lyfter i sin forskning att förskollärarna vill undvika att påverka barnens redan påbörjade lek och därför går de sällan in i en lek vilket kan leda till att situationer för lärande uteblir. I resultatet framkommer det att förskollärarna sällan tar tillvara på barnens fantasi och idéer som skulle kunna bidra till ett lärande i leken vilket kan bero på att förskollärarna inte fokuserar på det som barnen intresserar sig för (Pramling Samuelsson & Johansson 2009, s. 90).

Barnens involvering av förskollärarna i sin lek

Resultaten i Pramling Samuelsson och Johanssons (2009, s. 86, 88) forskning visar att barnen gör förskollärarna och lärarna delaktiga med olika intentioner bland annat för att de behöver stöttning, uppmuntran och hjälp att lösa konflikter. En annan anledning till att göra de vuxna delaktiga kan vara för att barnen vill leka tillsammans med den vuxne. Däremot visar resultatet att det finns många situationer i förskolan där barnen inte gör sina förskollärare delaktiga. Barnen försöker lösa sina problem själva och de vill gärna vara självständiga genom att hitta på egna lösningar så att de inte behöver engagera de vuxna (Pramling Samuelsson & Johansson 2009, s. 88). Resultaten visar också på att yngre barn är mer benägna till att göra förskollärarna delaktiga i sina leker vilket kan bero på att de har ett större behov av en närvarande förskollärare. De äldre barnen gör ofta förskollärare delaktiga genom att de ställer frågor som de vill ha svar på (Pramling Samuelsson & Johansson 2009, s. 90).

Teoretisk utgångspunkt

I detta avsnitt presenteras sociokulturell teori som är studiens teoretiska utgångspunkt. De analytiska verktygen presenteras också som är *samspel och kommunikation, mediering, den proximala utvecklingszonen och stöttning*.

Sociokulturell teori

Studien har sin utgångspunkt i sociokulturell teori som grundades av Vygotskij (Säljö 2014 s. 297). "Vygotskij's utgångspunkt var just att människan är en biologisk, social, kulturell och historisk varelse." (Säljö 2015, s. 91). Det Vygotskij menar är att människans utveckling påverkas av alla dessa delar och att de inte går att skiljas åt. Vi måste se det som ett sammanhang eftersom vi påverkas av kontexten och inte enbart av vilka förutsättningar vi har biologiskt (Säljö 2015, s. 91). Inom den sociokulturella teorin är en central utgångspunkt att det krävs socialt samspel med de som finns i omgivningen för att ett lärande ska kunna ske och där leken tillskrivs en stor betydelse för barns lärande (Jensen 2013, s. 75, 78). Några centrala begrepp inom den sociokulturella teorin är *samspel och kommunikation, mediering, den proximala utvecklingszonen och stöttning*. Dessa begrepp kommer i studien användas som analytiska verktyg.

Samspel och kommunikation

Säljö (2000, s. 34) menar att *samspel och kommunikation* är grunden till lärande eftersom vi kan dela med oss av det som vi vet till andra. Vi kan alltså vidga våra kunskaper genom att få ta del av andras kunskap (Säljö 2000, s. 34). Redan från barnets födsel befinner sig hen i situationer där samspel och kommunikation sker. När samtal och agerande sker i barnets närhet tar barnet till sig det som sägs och görs vilket i sin tur leder barnet till vad som inom kontexten anses som viktigt att lära sig (Säljö 2000, s. 37). Kommunikationen och samspelet med omgivningen påverkar alltså vilka förutsättningar barnet får för lärande men grunden för att barnet ska kunna utveckla nya kunskaper är att barnet är delaktig i kontexten (Säljö 2015, s. 96).

Mediering

Mediering är ett annat centralt begrepp inom den sociokulturella teorin som Säljö (2014, s. 298) beskriver såhär:

Med mediering avses att människor använder redskap eller verktyg när vi förstår vår omvärld och agerar i den. Vygotskij menar i sin inledande analys att människan utmärks av att hon använder sig av två olika slags redskap: *språkliga* och *materiella*. (Säljö 2014, s. 298).

Mediering utifrån Säljö (2000, s. 81) innebär alltså att det som vi har att tillgå i den fysiska och sociala miljön påverkar hur vi kommer se på saker och hur vi agerar. Språkliga redskap handlar om de hjälpmedel som vi har i vårt språk till exempel skrift- och talspråk som vi använder för att samtala och förmedla kunskaper och budskap till andra (Säljö 2014, s. 299). De materiella redskapen innefattar det som vi har tillgång till fysiskt i omgivningen, exempelvis knivar och datorer. Att skilja språkliga och materiella redskap åt är svårt eftersom de tillsammans medierar världen vi lever i (Säljö 2005, s. 28). Säljö (2014, s. 301) menar att till exempel en bok både är ett språkligt och ett materiellt redskap eftersom den innefattar en form av skriftspråk men också är fysisk. När det inte går att skilja språkliga och materiella redskap åt benämns de som kulturella redskap (Säljö 2014, s. 301).

Den proximala utvecklingszonen och stöttning

När barn samspekar med andra barn eller vuxna som har mer kunskap inom det berörda området kan barnen bemästra saker som de inte kan hantera själva, vilket kallas för *den proximala utvecklingszonen* (Jensen 2013, s. 78). Vi utvecklas och lär oss nya saker hela tiden vilket i sin tur innebär att vår kunskapsnivå flyttas fram och likaså det vi närmast kan utveckla vilket innebär att lärandet ses som en ständig process. För att ett lärande ska ske krävs det att läraren har kunskap om barnets bakgrund och vilka förutsättningar det kan ge för barnets lärande (Säljö 2015, s. 99,106). Smidt (2010, s. 117) lyfter också vikten av att utgå från barnets erfarenheter men även från hans intresse för att ett lärande ska kunna ske. Innan barnet har tagit till sig kunskapen och kan klara av situationen själv krävs det oftast att barnet får stöd flera gånger (Säljö 2000, s. 121).

Stödet för att lärande ska kunna ske benämns av Säljö (2014, s. 305–306) som *scaffolding* vilket innebär att behovet av stöd anpassas efter var barnet befinner sig i erövrandet av ny kunskap. Smidt (2010, s. 122) menar att när någon som har mer kunskap om en sak finns med och vägleder barnet i processen benämns det som *byggnadsställning*. I den här studien kommer vi att använda begreppet *stöttning* för begreppen *scaffolding* och *byggnadsställning*. Den som stöttar kan både vara ett barn som har mer kunskap men också en vuxen (Smidt 2010, s. 183).

För att ett lärande ska ske genom stöttning måste situationerna vara utifrån barnets kunskapsnivå, behov och att det förs en dialog mellan de berörda personerna (Bruner 1997b refererad i Smidt 2010, s. 164).

Metod

I det här avsnittet presenteras val av metod, urval, genomförande, bearbetning av data, forskningsetiska övervägande och studiens trovärdighet.

Val av metod

Vi har använt oss av kvalitativa forskningsintervjuer som datainsamlingsmetod. Kvale och Brinkman (2014, s. 17) beskriver kvalitativ forskningsintervju som ett sätt för forskaren att kunna gå på djupet och få fram respondenternas resonemang och upplevelser av ett visst område. Vårt syfte med studien var att öka kunskapen om förskollärares roll i den barninitierade leken med utgångspunkt i att främja barns lärande utifrån några förskollärares resonemang. Vidare var syftet att öka kunskapen om den barninitierade lekens betydelse för barns lärande. Vi eftersträvade alltså att få fram respondenternas resonemang och erfarenheter och därför var intervjuer en passande metod.

Vi har använt oss av halvstrukturerade intervjuer vilket Kvale och Brinkman (2014, s. 45) beskriver som en öppen och tillåtande intervjumetod där forskarna och respondenten för en dialog inom ett specifikt område. Vi valde också att använda oss av öppna frågor som Kihlström (2007a, s. 48–49) menar kan minska risken för att forskaren påverkar respondentens svar och öka möjligheterna till att respondenten får möjlighet att dela med sig av sina resonemang och upplevelser. Öppna frågor ökar även möjligheten till att fördjupa intervjun utifrån respondentens svar (Kihlström 2007a, s. 49).

Dubbellogg

Vi har även använt dubbellogg som en del av forskningsmetoden och syftet med att använda dubbelloggar var att öka möjligheten till att ta del av konkreta situationer i hur förskollärarna agerar i relation till leken och varför. Björk och Johansson (1996 s. 52–53, 59) beskriver dubbellogg som ett redskap som förskollärare använder sig av i sitt arbete vilket kan bidra till att förskollärare utvecklar sitt förhållningssätt och arbetssätt genom reflektion och problematiserande. Att genomföra en dubbellogg innebär att förskollärarna inleder med att

redogöra för en situation och sedan reflekterar över det som skedde (Björk & Johansson 1996, s. 52) Vi valde att skicka ut dubbelloggarna i förväg för att förskollärarna skulle få möjlighet att tänka igenom sitt agerande i olika situationer. Tanken var att dubbelloggarna skulle vara underlag till intervjuerna och även under senare delen av arbetet. Dock var det bara en av respondenterna som fyllt i dubbelloggen och därför har de inte fyllt någon större funktion efter intervjuerna. Däremot märktes det under intervjun att respondenterna hade reflekterat utifrån dubbelloggen eftersom de kunde beskriva konkreta exempel i *hur* de agerat och *varför* för att främja lärande i vardagliga situationer.

Didaktiska frågor

Östman (2000, s. 66) menar att didaktiken är ett verktyg för att på ett djupare plan kunna se hur förskollärares agerande påverkar barnens lärande. Vi har utgått från de didaktiska frågorna vad, hur och varför när vi utformade intervjufrågor och dubbelloggar men också under våra intervjuer för att kunna besvara vårt syfte och frågeställningar. Enligt Herrlin, Frank och Ackesjö (2012, s. 47) innefattar *vad* frågan vad barnen ska lära sig och där ligger oftast läroplanen till grund. *Hur* frågan behandlar istället olika sätt som undervisningen kan ske på för att barnen ska kunna lära sig nya saker. Det handlar om att utgå från barnen och göra de delaktiga i sitt egna lärande. *Varför* frågan innebär att det är viktigt att reflektera över varför barnen ska lära sig det här och att ha ett tydligt motiv med varför det är viktigt, till exempel läroplanens mål (Herrlin, Frank & Ackesjö 2012, s. 51–52). *Vad* frågan har hjälpt oss i datainsamlingen genom att fokusera på förskollärarnas resonemang om deras agerande i barnens lek utifrån vad barnen kan lära sig. *Hur* frågan har istället hjälpt oss genom att få insikt i hur förskollärarna väljer att agera i olika situationer för att främja barnens lärande och *varför* frågan belyste vilken intention de hade med sitt agerande. Vår intention var att de didaktiska frågorna också skulle användas som analytiska verktyg men då frågorna var svåra att skiljas åt i de svar fick valde vi att enbart använda de som stöd i datainsamlingsfasen.

Urval

Vi valde att intervjua fem förskollärare på fyra olika avdelningar på en förskola i mellansverige där det förekommer barn mellan ett till fem år. Förskollärarna är i olika åldrar och har arbetat som förskollärare i olika antal år, allt mellan 5-35år. Utifrån studiens syfte och att förskollärarna enligt läroplanen för förskolan (Lpfö 2018, s. 8, 12, 19) har det övergripande ansvaret för att utbildningen följer läroplanens innehåll och mål för barns lärande och lek valde vi att enbart

intervjua förskollärare och inte övrig personal. Förskollärarna i studien benämns som Olga, Rita, Britta, Laila och Greta. Förskollärarnas arbetslivserfarenhet och ålder beskrivs inte på grund av forskningsetiska skäl men också för att det inte har någon relevans för studien.

Genomförande

Inför examensarbetet informerade vi förskolechefen om examensarbetet för att få tillstånd att genomföra intervjuer med berörda förskollärare. Informationsbrev (Se bilaga 1) gällande studiens syfte, genomförande, samtycke och etiska aspekter skickades ut tillsammans med intervjufrågorna och verktyg för dubbellogg innan intervjuerna ägde rum. Intervjuerna skedde enskilt med varje förskollärare med oss båda närvarande. Genom att vi båda två var närvarande kunde vi vara mer lyhörda för vad respondenten sa och på så sätt fördjupa intervjun genom en ökad kvalitet på frågorna som ställdes. Vi genomförde totalt fem intervjuer på förskollärarnas arbetsplats eftersom vi ansåg att det skulle underlätta för förskollärarna utifrån tiden de hade att tillgå. Det gick att genomföra intervjuerna på förskolan då det fanns ett rum där vi kunde sitta ostörda vilket enligt Kihlström (2007a, s. 51) är en förutsättning för en god intervju.

Vi valde att spela in intervjuerna med hjälp av ljudinspelning för att kunna ha full uppmärksamhet på respondenten. Att ha ljudinspelning ökade också möjligheten till att respondenten skulle känna sig respekterad då vi hela tiden kunde lyssna och ha ögonkontakt istället för att titta på en dator och skriva. Att vara fokuserad här och nu i intervjusituationen kan ge respondenten en känsla av uppskattning (Kvale & Brinkman 2014, s. 49) vilket vårt agerande kan ha bidragit till. Att använda sig av ljudinspelning säkerhetsställer också att det som respondenten säger sparas ordagrant (Patel & Davidson 2011, s. 87) och på så sätt fick vår analys bättre förutsättningar eftersom allt som sades fanns med.

När vi utformade frågorna använde vi oss av tratt-tekniken. Tratt-tekniken innebär att frågorna först är övergripande och sedan smalnas av mot det som forskaren vill ha svar på vilket kan få intervjun att kännas mer avslappnande för respondenten (Patel & Davidson 2014, s. 78). Vi började med frågor om respondenternas arbetslivserfarenhet och deras syn på leken för att därefter gå in på mer specifika situationer inom lek. Intervjufrågorna finns i intervjuguiden (Se bilaga 2).

Bearbetning av data

När det är fler än en person som ska transkribera intervjuerna är det betydelsefullt att det görs på samma sätt (Kvale & Brinkman 2014, s. 221) och innan vi började transkribera gick vi igenom på vilket sätt detta skulle ske så att vi gjorde lika. Vi lyssnade igenom samtliga intervjuer flera gånger och transkriberade dem ordagrant. När intervjuerna var transkriberade skrev vi ut vårt material och klippte isär materialet utifrån de olika svar och situationer som vi fick fram under intervjun. Remsorna använde vi sedan när vi kategoriserade materialet genom att leta efter likheter och skillnader vilket Kvale och Brinkman (2014, s. 242) menar är grunden i kategorisering. Första steget blev att kategorisera materialet efter när förskollärarna trädde in i leken respektive inte och nästa steg var att göra underkategorier utifrån förskollärares roll i leken för att främja barns lärande och kategorierna vi fick fram var:

- Träda in i leken för att främja relationer och lösa konflikter
- Träda in i leken som lekförebild
- Träda in i leken för att medvetet utveckla begrepp och förmågor
- Orsaker till att inte träda in i leken
- Förskollärares roll i utformandet av miljö och organisation

Dessa kateogier har legat till grund för vårt resultat. Vi har även valt att bearbeta citaten i resultatet för att de ska bli läsvänliga. Bearbetningen har dock skett med stor noggrannhet för att inte ändra betydelsen i citaten.

Forskningsetiska överväganden

Som forskare måste vi följa och reflektera över de forskningsetiska aspekter som arbetet medför. Vetenskapsrådet (2002, s. 5–6) har arbetat fram forskningsetiska principer för hur forskning bör bedrivas. Detta för att värna om forskningsdeltagarnas integritet. De fyra kraven som de forskningsetiska principerna står för är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002, s. 5–6).

Informationskravet innebär att forskare måste informera om vad studien kommer att beröra och varför den sker, vem som är ansvarig över studien samt att deltagarna kan tacka nej till att vara med och att de även får avsluta sin medverkan även om de tackat ja (Vetenskapsrådet 2002, s. 7). Vi har beaktat detta genom att fått godkännande från förskolechefen och skickat

informationsbrev till de berörda förskollärarna av studien. Informationsbrevet innehöll bland annat studiens syfte, ansvariga för studien och kontaktuppgifter till oss, negativa aspekter för deltagande men också varför forskningen är betydelsefull. Informationen gavs också muntligt innan intervjutillfället för att ge respondenterna ytterligare möjlighet till att avstå.

Samtyckeskravet innebär att deltagarna måste godkänna sin medverkan för att delta i studien (Vetenskapsrådet 2002, s. 9). Vi fick muntligt godkännande både för intervju och ljudinspelning av den innan intervjun skedde. Under intervjun var vi uppmärksamma på om respondenten verkade besvärad för att kunna avbryta om respondenten inte själv kände sig bekväm i att tacka nej eller avbryta. Vi behövde dock inte avbryta någon av intervjuerna.

Konfidentialitetskravet innebär att deltagarna ska vara så anonyma som möjligt och att ingen utomstående ska kunna komma åt materialet (Vetenskapsrådet, 2002, s. 12). Detta beaktade vi genom att inte skriva namn på varken förskolan eller deltagarna och inte heller för specifikt beskriva förskolans geografiska plats och hur de organisatoriskt ser ut. Vi valde att använda oss av fingerade namn. Det inspelade materialet förvarades lösenordsskyddat och efter transkriberingen raderades det.

Det sista kravet är *nyttjandekravet* som innebär att ”Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål” (Vetenskapsrådet 2002, s. 14) och utifrån det förstörs allt material när examensarbetet är godkänt.

Trovärdighet

Validitet innebär att kontrollera att studien finner svar på de frågor och problem som studien vill besvara (Kvale & Brinkman 2014, s. 300). Validiteten i kvalitativ metod innefattar hela studien (Patel & Davidson 2011, s. 106). När intervjuerna planeras är det av vikt att intervjufrågorna går i linje med syfte och frågeställningar och under intervjusituationen se till att ställa frågor som klargör respondenternas svar (Kvale & Brinkman 2014, s. 297–298). När intervjun planerades skrev vi intervjufrågorna utifrån vårt syfte och frågeställningar. Vi funderade över vilka frågor vi behövde ställa för att besvara detta. Under intervjun hade vi med oss vad vi ville få svar på och kunde på så sätt ställa följdfrågor utifrån vårt syfte, men vi var noga med att inte ställa ledande frågor. Många gånger ställde vi också frågor som tydliggjorde vad respondenterna menade för att minska risken för egna tolkningar.

Kvale och Brinkman (2014, s. 218) menar att när intervjun spelas in sparas allt som sägs ordagrant men också hur det sägs och det ger forskarna möjlighet att lyssna igenom intervjuerna flera gånger. Det här anser vi ökar trovärdigheten i vårt resultat eftersom risken för egna tolkningar minskade ytterligare. Det är viktigt att intervjuerna skrivs ut på samma sätt (Kvale & Brinkman 2014, s. 221) och därför valde vi att båda två lyssna igenom alla intervjuer men också skriva ut intervjuerna på samma sätt. Att vi båda två var närvarande vid intervjuerna menar Kihlström (2007b, s. 232) ökar trovärdigheten i resultatet. Dessa ställningstagande och att vi hela tiden har haft syfte och frågeställningar med oss anser vi bidrar till att vår studie har hög trovärdighet.

Generaliserbarhet handlar om hur resultatet i studien kan användas i andra liknande sammanhang (Kvale & Brinkman 2014, s. 311). Vi är medvetna om att vårt resultat inte kan generaliseras över alla förskolor och förskollärare men studien kan tänkas vara generalisbar så tills vidare att det är möjligt att få liknande resultat av andra förskollärare med likande förutsättningar och sammanhang.

Resultat

I detta avsnitt presenteras vårt resultat i kategorier som framkom under bearbetningen av materialet. Kategorierna som presenteras är: *träda in i leken för att främja relationer och lösa konflikter, träda in i leken som lekförebild, träda in i leken för att medvetet utveckla begrepp och förmågor, orsaker till att inte träda in i leken och förskollärares roll i utformandet av miljö och organisation*. Resultatet är en tolkning av förskollärarnas utsagor under intervjun och inte en tolkning av deras faktiska agerande. Resultatet kommer att analyseras med hjälp av begreppen *samspel och kommunikation, mediering, den proximala utvecklingszonen och stöttning*. Alla namn är fingerade.

Förskollärares roll i leken

Träda in i leken för att främja relationer och lösa konflikter

Det som förskollärarna mest frekvent svarade om deras roll i leken var utifrån barnens relationer och konflikthantering. Flera av förskollärarna beskriver att de träder in i leken när de uppfattar det som att något barn blir exkluderat ur den men också för att hjälpa barnen att lösa konflikter. Olga beskriver att när hon ser att det börjar uppstå en konflikt observerar hon situationen och ser om barnen kan lösa konflikten själva. Hon menar att det kan vara ett lärande för barnen att

lösa konflikter själva men däremot träder Olga in i leken när hon uppfattar det som att barnen inte kan lösa konflikten på egen hand. Att hon går in och hjälper barnen att lösa konflikten ser Olga också som en möjlighet att hjälpa barnen att fortsätta sin lek. Britta menar att konflikthantering och att ge barnen verktyg för att lösa konflikter ofta prioriteras istället för att vara en lekkamrat då tiden inte alltid räcker till.

Utifrån förskollärarnas beskrivning av varför de träder in i leken kan deras agerande tolkas som *stöttning*. Förskollärarna *stöttar* barnen genom att de får stöd och redskap i hur situationen kan lösas och hur leken kan fortgå. Att förskollärarna går in och hjälper barnen för att upprätthålla sina relationer kan ses som ett sätt att främja *samspel och kommunikation*. Utifrån att *samspel* krävs för att lärande ska ske kan vi också tänka oss att det sker ett lärande för barnen i dessa situationer.

Tre av förskollärarna beskriver att konflikttillfällena kan främja lärande genom att förskollärarna samtalar med barnen på ett medvetet sätt om hur vi ska vara mot varandra. Laila tar upp ett exempel där flera barn vill ha samma roll i en lek och att hon berättar för barnen att det till exempel kan finnas två mammor i en familj. Detta kan tolkas som språklig *mediering* eftersom Laila genom att samtala med barnen ger dem nya erfarenheter av hur saker och ting kan vara. Lailas svar kan påverka barnens framtida lek och synen på familjekonstellationer. Vi ser det också som att Laila rör sig i barnens *proximala utvecklingszon* eftersom barnen kan närma sig en ny insikt om hur olika familjer kan se ut utifrån tidigare erfarenheter. Tre av förskollärarna lyfter också att en del barn behöver mer stöd i leken för att kunna skapa och upprätthålla relationer. Rita beskriver det såhär:

Det man har svårt med det sociala samspelet, där man behöver social coach eller vad man ska kalla det för. [...] Och så har vi fått lekt med och liksom försökt att se det som ska ske innan det händer. Och försöka vända så att det inte händer. Så att det inte blir så att barnet blir den här personen som blir syndabock i leken. (Rita)

Alla förskollärare är tydliga med att det är barnens behov och utvecklingsnivå som styr hur deras agerande i en lek blir. I exemplet är Rita med och *stöttar* barnet i *samspelet och kommunikationen* eftersom barnet behöver extra stöd. Fokus är att lägga *samspelet* på en nivå som är rimlig för barnet och vi tolkar det som att Rita är med i leken för att kunna skapa denna

nivå för barnet. Utifrån förskollärarnas beskrivningar kan vi också se att förskollärarna arbetar utifrån att barnet ska få möjlighet att nå *den proximala utvecklingszonen* och att de använder sig av mycket *stöd* för att få barnet att lyckas.

Träda in i leken som lekförebild

Förskollärarna lyfter att en viktig roll de har i leken är att få alla barn delaktiga. Det kan dels vara att hjälpa barn in i leken men också vara en lekförebild i leksituationerna. Förskollärarna beskriver olika exempel på hur de hjälper barnen in i leken till exempel genom att ställa frågor till de som leker. Frågorna kan enligt Britta vara: “Hej, vad leker ni? Vad ska jag göra i leken?” Det viktigaste enligt förskollärarna är att det sker på ett smidigt sätt som möjliggör delaktighet även när barnet är med i leken och inte utesluts genom att få rollen som ingen vill ha. Greta beskriver det såhär:

Med tågbanan då när de lekte allihopa så fick inte han vara med och då byggde vi en tåg bana bredvid först innan det då blev en bro, så vi satte ihop det också helt plötsligt utan att de tänkte på det så vart det liksom att de vart ihop. Istället för att säga att nu ska han vara med och sen så har jag inte tid att se att han verkligen är med utan då går jag därifrån och då är han ju inte med utan då sitter han ju bara med ryggen emot, det är oftast sånt som händer. (Greta)

Frågorna som Britta lyfter blir en form av *stöttning* till barnet som vill in i leken eftersom barnet får hjälp och verktyg att ta sig in i leken. Genom att få in barnet i leken på ett smidigt sätt hjälper förskollärarna barnen att starta ett *samspel* och deras *kommunikation* på ett positivt sätt för alla barn. Förskollärarna visar också barnen hur *samspel och kommunikation* kan ske genom de olika sätten att ta sig in i leken. Förskollärarna lyfter också att de kan vara lekförebilder genom att i leken agera på ett sätt som uppmuntrar barnen till att vara bra kompisar. Förskollärarna menar att en del barn behöver mer stöd och hjälp i hur de kan leka och genom att vi vuxna är delaktiga i leken som lekförebilder kan barnen lära sig lekens strukturer. Genom att förskollärarna har en medveten tanke med att utveckla barnens förmåga att leka utifrån barnens behov och nuvarande leknivå rör de sig mot barnens *proximala utvecklingszon*.

Träda in i leken för att medvetet utveckla förmågor och begrepp

Samtliga förskollärare lyfter lekens betydelse för barns lärande och menar att leken har en stor plats i verksamheten där barnen bland annat kan utveckla socialt samspel och turtagning. Laila menar att barnen kan utveckla och lära sig det allra mesta i leken och att läroplanen kan följas genom att barnen får leka. Tre av förskollärarna beskriver olika situationer i förskolan där de medvetet agerar för att främja lärande av förmågor och begrepp. Leken beskrivs som ett tillfälle för förskollärarna att träda in i leken och medvetet förmedla kunskap genom berättande och att sätta ord på det barnet gör. Britta uttrycker det såhär:

Men ute kan man ju gå in i, jag tänker ute här på gården, de går ju ofta balansgång så där kan man ju också träna på nu går vi och nu springer vi det blir ju också begrepp att träna på (Britta).

Förskollärarnas utsagor om lekens betydelse för barns lärande kan tolkas ha en sociokulturell utgångspunkt eftersom de lyfter leken, där *samspel* sker, som ett sätt att främja barns lärande. Att utveckla barnens begreppsuppfattning som Britta beskriver tyder på *språklig mediering* då hon benämner de olika begreppen och på så sätt *stöttar* barnets lärande. Ett annat exempel som lyfts upp är att ett barn vill gunga och inte kommer upp i gungan på egen hand men när en kamrat visar hur barnet kan göra och när Greta stöttar klarar barnet av det. Med hjälp av en mer kunnig kamrat och förskollärarens muntliga instruktioner och uppmuntran kan barnet erövra nya kunskaper vilket är ett tydligt exempel på *stöttning* och *den proximala utvecklingszonen*.

Orsaker till att inte träda in i leken

Förskollärarna lyfter olika situationer i det dagliga arbetet där de medvetet väljer att inte träda in i leken. Enligt förskollärarna är en av anledningarna till att de inte går in i barnens lek att samspelet fungerar bra och att de vill undvika att störa leken. Flera av förskollärarna beskriver att samspelet fungerar bra när alla barnen är delaktiga i leken och har roligt tillsammans. Om samspelet fungerar bra går förskollärarna endast in om de blir inbjudna av barnen och då på barnens villkor. Förskolläraren Laila beskriver hur barn kan utvecklas i en lek där samspelet är fungerade då till exempel ett blygt barn kan börja ta för sig och börja kommunicera i leken. Ett exempel på hur Rita beskriver sina tankar om att inte gå in i leken är:

Jag går ju inte in i leken om jag inte blir, alltså om jag ser att en lek fungerar bra, alla är med, alla är delaktiga och ingen av barnen kommer och bjuder in mig i leken så går jag inte in i leken (Rita).

Ett fungerande *samspel och kommunikation* är alltså avgörande för att förskollärarna ska välja att inte träda in i leken. När förskollärarna väljer att stå utanför leken för att inte förstöra den för barnen tolkar vi det som att *samspelet* mellan barnen är betydelsefullt för leken. Utifrån sociokulturell teori sker lärande i *samspel* med andra och vi tolkar det som att när barnen enligt förskollärarna samspekar på ett bra sätt i leken kan ett lärande ske. Att ett barn enligt Laila kan ta för sig i leken kan tolkas som att de andra barnen i leken *stöttar* det här barnet så att hen närmar sig *den proximala utvecklingszonen*.

Ytterligare en anledning till att inte träda in i leken som förskollärarna lyfter är att de observerar barnens lek. Det främsta inom att observera barnens lek som de flesta förskollärarna lyfter är att få se att alla barn har någon att leka med. Två av förskollärarna menar också att de observerar barnens lek för att kunna anpassa verksamheten utifrån barnens behov, intresse och efter vem de leker med. Rita lyfter att observationen ger henne möjlighet till att se vilket stöd hon kan erbjuda barnen för att de ska kunna utveckla sin förmåga att leka och samspela. Två av förskollärarna menar att deras mål är att barnen ska kunna bli självständiga i sin lek och vid behov ta hjälp av varandra. En förskollärare uttrycker det såhär:

[...] Det bästa för oss är ju när barn kan leka och ha kul själva och klara sig själva och lösa konflikter själva, det är ju dit vi strävar [...] men för att kunna klara sig själv måste vi visa hur man gör. Och sen använder vi oss av de äldre barnen för att visa de yngre (Greta).

Att förskollärarna observerar tolkar vi som ett sätt att skaffa sig kunskap om barnen för att kunna främja deras lek och *samspel*. Genom att observationerna ger kunskap om barnen kan verksamheten anpassas utifrån varje barns behov. På så sätt skapas en individuell *stötning* som kan leda fram till att barnen tar steg mot *den proximala utvecklingszonen*. När förskollärarna strävar mot att barnen ska bli självständiga i sin lek och vid behov ta hjälp av varandra tolkas det som att förskollärarna lägger stor vikt vid barnens *samspel och kommunikation*. Om barnen tar hjälp av varandra som förskollärarna önskar ser vi det som att barnen kan *stötta* varandra och därigenom närma sig *den proximala utvecklingszonen*.

Förskollärares roll i utformandet av miljö och organisation

Tre av förskollärarna beskriver att en del av deras roll i barnens lek är att skapa miljöer utifrån barnens intresse och lekar. Olga lyfter ett exempel på hur de har skapat ett djungelrum utifrån att barnen just nu är intresserade av djur och leker mycket inom det. Olga menar att det kan bli ett sätt att utveckla barnens lek. Greta menar att när hon utgår från barnens intresse kan barnen bli mer nyfikna och mottagliga för ny kunskap och lärande. Att tillföra material och förändra miljön för att utveckla barnens lek kan ses som *mediering* eftersom nya materiella redskap kan bidra till ett nytt synsätt på en befintlig lek och på så sätt kan leken utvecklas.

Tre av förskollärarna menar att alla avbrott som finns i förskolan påverkar barnens lek negativt. De beskriver att samlingar, gruppaktiviteter och måltider avbryter barnens lek flera gånger om dagen. Barnen får sällan leka en och samma lek under en längre tid och på så sätt får de inte möjlighet till att utveckla leken. Olga menar att det är viktigt att försöka göra så långa lekstunder som det går utifrån de förutsättningarna som finns i verksamheten. Greta beskriver hur de på förskolan har försökt göra om i miljön till exempel genom att använda sig av bord som det kan städas under för att på så sätt ge barnen möjlighet till att ha kvar sin lek under flera dagar och på så sätt kunna utveckla den. En annan organisatorisk svårighet är tidsbristen som påverkar förskollärarnas möjlighet till att vara delaktiga och stöttande i barnens olika lekar. Dessa olika negativa aspekter på barns lek tolkar vi som att de påverkar barnens *samspel* och *kommunikation* både barn emellan men också mellan vuxen och barn. Eftersom lärande utifrån den sociokulturella teorin sker i *samspel* med andra tolkar vi det som att lärandet också kan påverkas negativt av alla avbrott.

Sammanfattning av resultat

Resultatet visar att förskollärarna tillskriver leken en stor plats i förskolan och att leken är betydelsefull för barnens lärande. Förskollärarna menar att barnen kan lära sig allt genom att leka, men det som förskollärarna genomgående lägger mest vikt vid är hur leken kan utveckla barnens *samspel* och *kommunikation* med andra i sin omgivning. Fokus ligger inte på ämneskunskaper, som till exempel matematik eller språk, men däremot lyfts det att läroplanen och dess mål kan följas genom att barnen får leka och *samspele* med andra.

Förskollärarna beskriver hur de tar olika roller i barnens lek beroende på hur *samspelet* fungerar. När det finns brister i barnens *samspel* väljer förskollärarna att träda in, det sker dels när det uppstår konflikter men också när något barn inte får tillgång till en lek. Förskollärarna

beskriver olika sätt i hur de träder in i leken beroende på situation. Om ett barn inte har tillgång till leken försöker förskollärarna agera på ett smidigt sätt till exempel genom att ställa frågor medan vid konflikter som barnen inte kan lösa på egen hand går de direkt in och börjar samtala med barnen om hur de ska vara mot varandra. I vissa fall är förskollärarna med i leken för att visa hur lekens struktur och hur *samspel* går till och på så sätt ges barnen lite extra stöd för att kunna leka.

Förskollärarna beskriver att de står utanför leken när *samspelet* fungerar men en av förskollärarna lyfter att hon kan gå in i leken för att främja barnens begreppsuppfattning. Även om förskollärarna inte aktivt är delaktiga i leken menar de att de kan främja barnens lärande i leken genom att skapa miljöer utifrån barnens intresse men också genom att skapa förutsättningar för längre lektider. *Samspel och kommunikation* är genomgående i alla svar vi fick, ett fungerande *samspel* gör att förskollärarna inte träder in i leken medan ett icke fungerande *samspel* gör att förskollärarna går in i leken. Detta tyder på att förskollärarnas resonemang om sin roll i leken utgår från ett sociokulturellt synsätt där de träder in i leken eller förändrar miljö och organisation för att kunna *stötta* barnen och på så sätt se till att de befinner sig i *den proximala utvecklingszonen*.

Diskussion

I detta avsnitt kommer först metoden att diskuteras och därefter resultatet. Resultatet diskuteras utifrån studiens syfte som är att öka kunskapen om förskollärares roll i den barninitierade leken med utgångspunkt i att främja barns lärande utifrån några förskollärares resonemang. Vidare är syftet att öka kunskapen om den barninitierade lekens betydelse för barns lärande. Resultatet diskuteras också utifrån tidigare forskning och studiens bakgrund.

Metoddiskussion

Vi valde att intervjua förskollärare som vi sedan tidigare har en relation till och Kvale och Brinkman (2014 s. 33) menar att det är viktigt att få respondenten att känna sig trygg i intervjusituationen och därför anser vi att en redan trygg relation med respondenterna var en fördel. Vi upplevde att intervjusituationen och respondenterna var avslappnade vilket kan ha bidragit till fördjupade svar. Det kan bero på att vi har en trygg relation men vi är medvetna om att relationen till respondenterna också kan ha påverkat resultatet negativt. Kihlström (2007a, s. 50) lyfter just svårigheten i att intervjua någon som du har en relation till eftersom det kan vara svårt att hålla intervjun på en professionell nivå. Det vi upplevde under intervjun var att

respondenterna var mer ytliga när de beskrev olika situationer som hade hänt eftersom de sa ni vet ju det här. Å andra sidan ställde vi mycket följdfrågor för att utveckla just dessa svar och därför tror vi inte att det här har påverkat resultaten nämnvärt. Vi är medvetna om att vårt val att inte utföra observationer har påverkat vårt resultat eftersom vi genom observationer skulle kunna få fram hur förskollärarna faktiskt agerar och inte enbart vad de säger. Syftet med studien var dock att öka kunskapen om några förskollärares resonemang inom området och därför anser vi att valet av metod är lämplig för studien.

Vi skickade intervjufrågorna en vecka innan intervjuerna skulle starta eftersom några av respondenter efterfrågade detta vilket kan ha varit både positivt och negativt för vår studie. Vi ser det som positivt att respondenterna får möjlighet att förbereda sig genom att reflektera över lekens betydelse och sitt agerande i den och på så sätt ger mer fördjupade svar. En annan anledning till att vi skickade frågorna i förväg var för att respondenterna skulle hinna fylla i dubbelloggarna och på så sätt ge oss mer material till studien. Kvale och Brinkman (2014 s. 108) menar att det negativa med att skicka ut till exempel frågorna innan intervjuerna kan vara att respondenterna svarar det som de tror att forskarna vill höra eftersom de har hunnit tänka efter. Vi kan inte avgöra om detta skedde men däremot fick vi helt andra svar än vad vi trodde att vi skulle få utifrån vår förförståelse av lek och lärande. Vi hade alltså redan kunskaper om området vilket Patel och Davidson (2011, s. 83) menar är betydelsefullt i den här metoden. Men det är däremot viktigt att vara medveten om sina egna tankar inom området som intervjun berör för att påverka resultatet så lite som möjligt (Kihlström 2007a, s. 48). Det här var något vi fick tänka på under intervjun eftersom vi fick andra svar än vad vi trodde. Det blev viktigt att vi tänkte på hur vi ställde följdfrågorna och verkligen följde respondenternas svar och inte ledde dem mot det som vi trodde att vi skulle få fram och på så sätt påverkade resultatet.

Vi anser att den kunskapen vi hade med oss om området samt att vi utgick från vårt syfte under intervjun för att få svar på våra frågor bidrog positivt till våra resultat. Kvalitativa forskningsintervjuer är ett sätt att kunna gå på djupet inom ett område men som kräver att forskaren har utfört ett flertal intervjuer tidigare för att intervjuerna ska bli så bra som möjligt (Kvale & Brinkman 2014, s. 17, 89–90). Att göra många intervjuer innan studien startade var inget alternativ för oss men vi upplever att de didaktiska frågorna vad, hur och varför som Herrlin, Frank och Ackesjö (2012, s. 47, 51–52) beskriver samt dubbelloggarna som Björk och Johansson (1996 s. 52) lyfter har hjälpt oss i att fördjupa intervjun. Trots att respondenterna inte fyllt i dubbelloggarna upplevde vi det som att det blev ett sätt för respondenterna att fundera

över varför de agerade som de gjorde och på det sättet kunde vi få tydligare svar. De didaktiska frågorna blev också ett sätt för oss att knyta an till vårt syfte på ett naturligt sätt och en hjälp att kunna ställa fördjupande följdfrågor.

Trots att vi inte har stor intervjuerfarenhet som Kvale och Brinkman (2014, s. 89–90) lyfter som viktigt för en bra intervju anser vi att intervjuerna som vi gjorde gav oss tillförlitliga resultat. Kvale och Brinkman (2014, s. 206) menar att en intervju av god kvalitet innefattar hur fördjupade svar respondenterna ger men också att respondenten får större talutrymme än intervjuaren. För intervjuaren är det viktigt att lyssna och ställa följdfrågor som är väl avvägda (Kvale & Brinkman 2014, s. 206). Vi valde båda två att aktivt delta under intervjun vilket vi anser påverkade våra resultat positivt eftersom vi var två stycken som kunde vara lyhörda och ställa följdfrågor. Kihlström (2007b, s. 232) menar att trovärdigheten på studien ökar om båda forskarna är närvarande samtidigt som det krävs en medvetenhet i att respondenten kan uppleva obehag vid dessa situationer. Intervjuaren har makt över respondenten eftersom det är intervjuaren som har kontroll över situationen (Kvale & Brinkman 2014, s. 52) och det finns alltså en risk för att maktsituationen kan bli ytterligare i obalans om det är två intervjuare närvarande istället för en. Vi var medvetna om detta när vi genomförde våra intervjuer och var observanta under intervjutillfällena om någon respondent verkade obekvämt men också tydliga med att ge respondenterna mest talutrymme. Intervjun var till för att få fram respondenternas upplevelser, erfarenheter och kunskaper inom ett område med väldigt öppna frågor och detta anser vi bidrog till att maktrelationen jämnades ut något.

Resultatdiskussion

Lekens och samspels betydelse för barns lärande

Vårt resultat visar att leken tillskrivs en stor betydelse för barns lärande och att förskollärarna menar att barnen kan utveckla många olika förmågor i leken, till exempel turtagning, konflikthantering och socialt samspel. Laila beskriver att genom att barnen får leka kan läroplanen för förskolan följas eftersom att barnen enligt henne kan lära sig allt i leken. Detta stämmer överens med läroplanen för förskolan (Lpfö 2018, s. 8) som lyfter att leken ska vara utgångspunkt för utbildningen och att i leken kan barnen utveckla många förmågor som det sociala samspillet och sitt kreativa tänkande. Även Sandberg och Heden (2011, s. 323–324) som har studerat skolans verksamhet menar att leken utvecklar många olika förmågor och de lyfter upp att sociala förmågor men också språket kan utvecklas i leken.

Genomgående i resultatet kan vi utläsa att leken enligt förskollärarna är betydelsefull för barnen eftersom de utvecklar sin samspels- och kommunikationsförmåga. Förutom att barnen i leken kan utveckla sin samspelsförmåga menar förskollärarna att leken är beroende av ett fungerande samspel. Förskollärarna beskriver att de väljer att gå in i leken när samspelet brister, exempelvis när barnen är i en konflikt de inte kan lösa på egen hand eller när någon inte får tillträde till leken. Förskollärarna väljer att inte träda in i leken när barnen är delaktiga och samspejar på ett enligt förskollärarna fungerande sätt för att undvika att avbryta eller förstöra samspelet. Utifrån förskollärarnas beskrivningar av när de väljer att träda in i leken eller avvakta kan vi utläsa att samspelet är grunden i leken och att samspelet har stor betydelse för barns lek, och därmed också lärande. Jensen (2013, s. 78) utgår från Vygotskijs tankar när han skriver att leken är viktig för att barnen ska kunna lära sig nya saker och i leken utvecklas barnet tillsammans med andra genom att barnet kan behärska nya saker med hjälp av personerna i sin omgivning. Utifrån vårt resultat anser vi att det betydelsefulla i leken för barnen enligt förskollärarna är just samspelet och att det är genom att utveckla förmågan att ha ett fungerande samspel som barnen kan utvecklas vidare och lära sig andra saker. Förskollärarnas resonemang i vår studie överensstämmer alltså med Jensens (2013, s. 78) tolkning av Vygotskijs tankar om lekens och samspelets betydelse. Förskollärarna i studien fokuserar alltså inte på att barnen ska utveckla några ämneskunskaper utan det är förmågan att samspeja och kommunicera med sin omgivning som blir det viktiga och att alla andra kunskaper kommer genom samspelet eftersom barnen lär av varandra.

Överlag fokuserar inte förskollärarna på ämneskunskaper vilket kan tyda på att de inte har ett utvecklingspedagogiskt synsätt på lek eftersom Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014, s. 196–197) menar att det inom utvecklingspedagogiken finns ett uttalat mål med vad barnen ska lära sig, oftast utifrån ämneskunskaper till exempel matematik. Däremot lyfter Britta ett exempel hur hon kan gå in i leken för att träna begrepp och just det här exemplet går i linje med utvecklingspedagogikens tankar. Förskollärarna lyfter att de alla är försiktiga med att gå in i barnens lek för att inte störa leken och samspelet och även Aras (2016, s. 1179) forskning belyser att det som vuxen är viktigt att vara försiktig med att gå in i barns lek utan en inbjudan från barnen. Här ser vi en skillnad i Singers et al. (2014, s. 1243) forskning som istället lyfter att leken är ett tillfälle att gå in i för att kunna utmana barnen och på så sätt främja lärande. Samtidigt menar Pramling Samuelsson och Johansson (2009, s. 89–90) att förskollärarna oftast fokuserar på andra saker än vad barnen gör och därför uteblir situationer för lärande. Både att

gå in i leken och stå kvar utanför kan alltså enligt forskningen vara positivt för barns lärande men det vi ser som avgörande är att förskollärarna är medvetna om hur deras agerande kan påverka barnens lärande. Om förskolläraren väljer att gå in i leken men inte följer barnen riskerar hen att störa leken mer än vad hen främjar ett lärande men å andra sidan om förskolläraren väljer att stå utanför leken kan tillfällena för lärande utebli. Vi ser det som att en balans mellan att gå in i leken och stå utanför är betydelsefullt för barnens lärande men att det allra viktigaste är att gå in på barnens villkor.

Förskollärarnas olika roller i leken för att främja lärande

I Aras (2016, s. 1179) forskning lyfts vikten av att gå in i barnens lek när barnen på något sätt ger uttryck för att behöva stöd till exempel om barnen berättar om saker som de inte är nöjda med eller om de på något sätt visar sitt missnöje. Resultaten i Pramling Samuelsson och Johanssons (2009, s. 88) forskning visar liknande resultat nämligen att barnen involverar förskollärarna när de behöver stöttning och hjälp att lösa konflikter. Dock beskriver inte den tidigare forskningen *hur* förskollärarna går in i barnens lek. Läroplanen för förskolan (Lpfö 2018, s. 8) beskriver betydelsen av en närvarande och delaktig pedagog, både i och utanför leken, för att kunna förändra och skapa förutsättningar för relationer, samspel och lärande, men inte *hur* detta kan gå till. Vi anser att vårt resultat visar olika roller som förskollärarna kan ta för att vara en närvarande och delaktig förskollärare för att främja barns lärande men också *hur* detta kan gå till. En roll som synliggörs i resultatet är att träda in i leken för att lösa konflikter och skapa förutsättningar för trygga relationer vilket kan ske på olika sätt beroende på situation. Om ett barn inte har tillgång till leken försöker förskollärarna agera på ett smidigt sätt till exempel genom att ställa frågor medan vid konflikter som barnen inte kan lösa på egen hand går de direkt in och börjar samtala med barnen om hur de ska vara mot varandra. Vygotskij menar att i leken lär sig barnet nya saker tillsammans med andra eftersom barnet kan behärska nya saker med hjälp av personerna i sin omgivning (Jensen 2013, s. 78). Utifrån det här anser vi att när förskollärarna träder in i leken med en medveten tanke om hur de behöver stötta barnen kan ett lärande främjas eftersom barnen får nya insikter i hur de kan ta sig in i leken och hur konflikter kan lösas och på så sätt närma sig den proximala utvecklingszonen.

Förskollärarna menar att även om de inte aktivt är delaktiga i leken kan de främja barnens lärande i leken genom att skapa miljöer utifrån barnens intresse men också genom att skapa förutsättningar för längre lekstunder genom att minska avbrotten. Det här blir ytterligare en roll

som förskollärarna kan ta för att främja barns lärande i leken. Förskollärarna beskriver att det är mycket avbrott i verksamheten i form av samling, lunch och så vidare vilket påverkar barnens lek och lärande negativt då de sällan får leka och samspele under längre stunder. Greta beskriver att de har försökt anpassa miljön för att skapa möjligheter till längre lekstunder till exempel genom att använda sig av bord som det kan städas under så barnen inte behöver plocka undan sitt lekmaterial. När förskollärarna försöker förändra miljön och organisationen på det här sättet anser vi att det är ett sätt att sträva mot läroplanen för förskolan. I läroplanen (Lpfö 2018, s. 8) står det att leken bidrar till lärande hos barnen och därför är det viktigt att ge barnen möjlighet att leka längre stunder ostörda men även tillsammans med en delaktig vuxen. Förskollärarnas agerande blir alltså ett sätt att medvetet främja lärande genom barnens lek.

Ytterligare en aspekt av hur förskollärarna kan främja barnens lärande i leken är genom att utveckla miljön utifrån barnens intresse och vad de leker och även då sker ett arbete i linje med läroplanen för förskolan. Olga beskriver hur det skapats ett djungelrum utifrån barnens nuvarande intresse och lek med djur. Sandberg och Heden (2011, s. 324) utgår från skolans verksamhet och menar att när det skapas situationer och aktiviteter som är anpassade utifrån barnen och som de själva kan styra över kan lärande främjas. Utifrån förskolans verksamhet anser vi att leken är en situation som barnen själva kan ha kontroll över och när förskollärarna förändrar miljön utifrån barnen blir det ett sätt att skapa motivation till nya lekar. Greta lyfter just detta när hon säger att genom att utgå från barnens intresse kan nyfikenhet skapas hos barnen och på så sätt främja ett nytt lärande. En slutsats vi drar är att det är en viktig del av förskollärarens roll i att ha en miljö utifrån sin nuvarande barngrupp för att kunna främja lärande.

Slutsats

Syftet med studien är att öka kunskapen om förskollärares roll i den barninitierade leken med utgångspunkt i att främja barns lärande utifrån några förskollärares resonemang. Vidare är syftet att öka kunskapen om den barninitierade lekens betydelse för barns lärande. En slutsats vi kan dra av studien är att förskollärarnas främsta roll i leken är att se till att samspelet och kommunikationen fungerar mellan barnen för att på så sätt främja lärande. Enligt förskollärarna i studien är förmågan att samspele och kommunicera med sin omgivning betydelsefull och något som de fokuserar på i barns lek istället för att barnen ska utveckla ämneskunskaper såsom språk och matematik. Leken i sig har alltså ett värde och tillskrivs en stor plats i den aktuella förskolans verksamhet där samspelet är grunden för att lärandet ska kunna ske. För att främja

leken och lärandet beskriver förskollärarna betydelsen av sin roll i att utforma miljön utifrån barnens intresse men också att organisera så att barnen får leka under längre stunder.

Resultatet visar också att det är samspelet som påverkar hur förskollärarna agerar i leken och vilka roller de tar. Förskollärarna beskriver att de väljer att träda in i leken när barnen behöver stöttning i sitt samspel och de väljer att avvakta när samspelet är fungerande och alla barn är delaktiga i leken. Det som saknades i tidigare forskning var *hur* förskollärarna kan träda in i en lek och vårt resultat visar att det viktiga är att inträdandet i leken sker på ett smidigt sätt. I vår studie fick vi fram många olika sätt på *hur* förskollärarna väljer att träda in i en lek till exempel genom att starta en liknande lek med ett barn bredvid en redan pågående lek för att ge barnet tillträde till leken. Ett annat sätt var också genom att bli inbjuden av barnen eller att ställa frågor med ett barn för att barnet skulle få komma in i leken.

En slutsats vi drar utifrån vår studie, som även betonas i tidigare studier, är att det är viktigt att som förskollärare väl avväga när hen ska träda in i leken. Detta eftersom förskollärarens agerande kan påverka både barnens lek men också lärande negativt om de alltför sällan går in i en lek eftersom barnen inte får några utmaningar. Om förskollärarna däremot går in för ofta eller om det inte sker på barnens villkor kan de istället störa barnens lek och på så sätt även deras lärande. Det allra viktigaste enligt förskollärarna i vår studie är att träda in i leken på ett sätt som gynnar barnen och inte påverkar deras lek negativt och på så sätt deras lärande.

Vidare forskning

Denna studie har använt sig av kvalitativa intervjuer som forskningsmetod och därför kan ett förslag på vidare forskning vara att observera hur förskollärare agerar i barns lek för att främja lärande. Att använda sig av både intervjuer och observationer som forskningsmetod kan komplettera varandra och tillföra mer kunskap inom området. Ett ytterligare förslag på vidare forskning är att undersöka miljön och organisationens påverkan på barns lek och lärande. Vår studie visar att leken är grunden för barns lärande och förskollärarna i studien menar att barnens lek påverkas negativt av alla avbrott som finns i förskolan. De menar också att de kan främja barnens lek genom att förändra miljön utifrån barnens intresse och på så sätt kan barnens fantasi och lek utvecklas. Att få mer kunskap om hur avbrotten påverkar barns lek och på så sätt lärande ses därför som betydelsefullt att forska vidare om men också hur och på vilket sätt vi kan främja barns lek och lärande genom att förändra miljön och organisationen

Referenser

Aras, S. (2016). Free play in early childhood education: a phenomenological study, *Early Child Development and Care*, 186 (7), ss. 1173-1184. DOI: 10.1080/03004430.2015.1083558 [2018-11-14].

Axelsson, T. & Qvarsebo, J. (2017) Barndomens historia framväxt. I: Riddersporre, B. & Persson, S. (red.) (2017). *Utbildningsvetenskap för förskolan*. Andra utgåvan Stockholm: Natur & kultur, ss. 43-63.

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige. <http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf> [2018-11-29].

Björk, M. & Johansson, M. (1996). Dubbellogg- ett redskap för reflektion och lärande I: Lendahls, B. & Runesson, U. (red.) (1996). *Vägar till lärares lärande*. Lund: Studentlitteratur, ss. 52-69.

Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (2015). Lek och skapande I: Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (red.) (2015). *Att bli förskollärare: mångfacetterad komplexitet*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 144-147, 152-157.

Fröbel, F. (1995). *Människans fostran*. Lund: Studentlitteratur.

Herrlin, K., Ackesjö, H. & Frank, E. (2012). *Förskoleklassens didaktik: möjligheter och utmaningar*. Stockholm: Natur & Kultur.

Jensen, M. (2013). *Lekteorier*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2006). *Lek och läroplan: möten mellan barn och lärare i förskola och skola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Kihlström, S. (2007a). Att genomföra en intervju. I: Dimenäs, J. (red.) (2007). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 47-57.

Kihlström, S. (2007b). Att undersöka. I: Dimenäs, J. (red.) (2007). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 226-242.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lindqvist, G. (1996). *Lekens möjligheter: om skapande lekpedagogik i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.

Lundgren, U, P. (2014). Det livslånga lärandet - att utbilda för ett kunskapssamhälle I: Lundgren, U, P., Säljö, R., & Liberg, C. (red.) (2014). *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*. 3., [rev. och uppdaterade] utg. Stockholm: Natur & kultur, ss. 101-138.

Läroplan för förskolan: Lpfö 18. (2018). Stockholm: Skolverket. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=4001> [2018-12-20].

Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2014). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. 2. uppl. Stockholm: Liber.

Pramling Samuelsson, I. & Johansson, E. (2009). Why do children involve teachers in their play and learning?, *European Early Childhood Education Research Journal*, 17 (1), ss. 77-94. DOI: 10.1080/13502930802689053 [2018-11-14].

Sandberg, A. & Heden, R. (2011). Play's importance in school. *Education 3-13*. 39 (3), ss. 317-329. DOI: [10.1080/03004270903530441](https://doi.org/10.1080/03004270903530441) [2018-11-14].

SFS 2010:800. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet [2018-11-29].

Singer, E., Nederend, M., Penninx, L., Tajik, M. & Boom, J. (2014). The teacher's role in supporting young children's level of play engagement, *Early Child Development and Care*, 184 (8), ss. 1233-1249. DOI: 10.1080/03004430.2013.862530 [2018-11-14].

Smidt, S. (2010). *Vygotskij och de små och yngre barnens lärande*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Säljö, R. (2005). *Lärande och kulturella redskap: om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Säljö, R. (2014) Den lärande människan - teoretiska traditioner. I: Lundgren, U, P., Säljö, R. & Liberg, C. (red.) (2014). *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*. 3., [rev. och uppdaterade] utg. Stockholm: Natur & kultur, ss. 251-310.

Säljö, R. (2015). *Lärande: en introduktion till perspektiv och metaforer*. 1. uppl. Malmö: Gleerup.

Tallberg Broman, I. (2017). Svensk förskola i kontinuitet och förändring. I: Riddersporre, B. & Persson, S. (red.) (2017). *Utbildningsvetenskap för förskolan*. Andra utgåvan Stockholm: Natur & kultur, ss. 19-41.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer - inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet. <http://codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> [2018-11-16].

Vygotskij, L, S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Östman, L. (2000). Didaktik och didaktisk kompetens I: Svedner, P, O. & Säfström, C, A. (red.) (2000). *Didaktik: perspektiv och problem*. Lund: Studentlitteratur, ss. 52-69.

Bilagor

Bilaga 1 – Informationsbrev

Informationsbrev gällande examensarbete om den fria leken

Information om examensarbete gällande förskollärares roll i den barninitierade leken. Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning. Vi anser att leken har stor betydelse för barns lärande. Det finns lite forskning när det kommer till förskollärarnas syn på sin roll i den fria leken och vilken betydelse de anser att den har för barnen. Med den här utgångspunkten ser vi det som viktigt att undersökningen genomförs.

Syftet med studien är att öka kunskapen om olika förskollärares syn på sin roll i den fria leken. Undersökningarna kommer att genomföras med hjälp av intervju som metod. Fem personer kommer delta i undersökningen och ni tillfrågas eftersom ni är förskollärare och arbetar på olika avdelningar. Ni har också olika erfarenheter med er som kan berika undersökningen. Intervjun kommer ske ute på er arbetsplats och beräknas ta max en timme. Vi kommer skicka ut frågorna i förväg för att ni ska få möjlighet att reflektera över dessa och ytterligare ta ställningstagande till ert deltagande. Vi hoppas detta kommer att minimera risken av osäkerhet inför intervjusituationen men också att ni kommer få en inblick i vad som förväntas av er. Vi tänker att en fördel med undersökningen är att ni får möjlighet till att reflektera över er roll i den fria leken. Ni kommer att få ta del av den färdiga uppsatsen.

Vi utgår från konfidentialitetskravet som innebär att vi ska hantera materialet aktsamt och så anonymt som möjligt. Det kommer vi göra genom att inte skriva något om förskolornas geografiska placering eller organisation och inte heller några personliga uppgifter om deltagarna som kan identifiera dem.

Vi kommer att spela in intervjuerna alternativt anteckna om du inte vill bli inspelad. Ljudinspelningen transkriberas efter intervjun och därefter raderas materialet. Fram tills transkriberingen skett är filerna lösenordskyddade och enbart vi har tillgång till materialet. Det bearbetade materialet sparas lösenordskyddat tills examensarbetet är godkänt därefter raderas det.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna.

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga.

Josefine Ohlsson

Tel: xxx

Mail: xxx

Sandra Martinsson

Tel: xxx

Mail: xxx

Handledare:

Sanna Bäck

Tel: xxx

Mail: xxx

Josefine Ohlsson

Ort/datum:

Sandra Martinsson

Ort/datum:

Sanna Bäck

Ort/datum:

Bilaga 2 – Intervjuguide

Vår studie kommer utgå från barninitierad lek vilket vi tänker är situationer där barnen själva tar initiativ till lek. Det handlar inte om situationer där ni som förskollärare har planerat något och leder en lek, till exempel under hökens vingar kom för att få ihop barngruppen. Däremot kan ni som förskollärare påverka och utveckla barnens lek på olika sätt. Längst ner i dokumentet finns en mall på dubbellogg där ni kan fylla i olika leksituationer där ni väljer att gå in eller ur leken samt stå kvar utanför. Beskriv gärna hur det gick till och varför ni agerade som ni gjorde. Vi har gjort ett litet exempel för att visa på att det räcker med korta anteckningar.

Intervjufrågor:

Inledande frågor

- Hur länge har du arbetat inom förskolan?
- Hur länge har du arbetat som förskollärare?

Bakgrundsfrågor

- Vad innebär barninitierad lek i förskolans verksamhet enligt dig?
- Vilken betydelse har barninitierad lek för barnens lärande tänker du?

Huvudfrågor

- Vad tänker du om din roll i barninitierad lek?
- När väljer du att gå in i leken? Varför och hur?
- Finns det tillfällen när du går in i leken för att främja lärande?
Vilka tillfällen? Varför och hur?
- Finns det tillfällen när du väljer att inte gå in i leken/väljer att gå ur leken?
Varför och hur?
- Ge gärna konkreta exempel på situationer när ni går in i leken respektive inte.

Vad hände och hur gjorde jag	Varför gjorde jag så
Två barn släpper en spade ner från rutschkanan. Gav förslag på att släppa ner en boll för att se vad som händer.	Såg ett tillfälle att prata om tyngd och friktion= lärande.